

The Project Gutenberg eBook of Sa Ano Nabubuhay Ang Tao, by graf Leo Tolstoy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Sa Ano Nabubuhay Ang Tao

Author: graf Leo Tolstoy
Translator: Sofronio G. Calderón

Release date: April 15, 2005 [EBook #15628]
Most recently updated: December 14, 2020

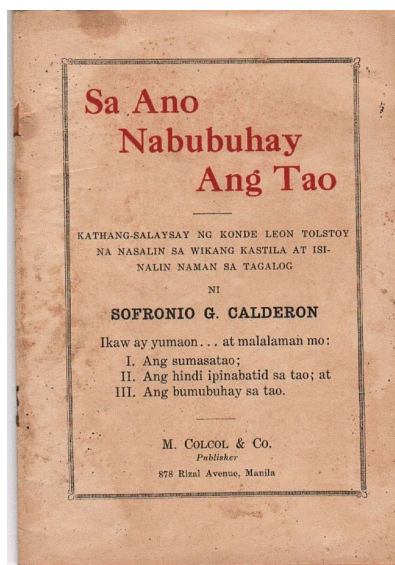
Language: Tagalog

Credits: Produced by Tamiko I. Camacho, Jerome Espinosa Baladad and Distributed Proofreaders. Para sa pagpapahalaga ng panitikang Pilipino.

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SA ANO NABUBUHAY ANG TAO ***

[Transcriber's note: Mistakes in the original published work has been retained in this edition.]

[Paalala ng nagsalin: Hinayaang manatili sa edisyong ito ang mga pagkakamali sa orihinal na pagkakalimbag.]

Sa Ano Nabubuhay Ang Tao

I

**KATHANG-SALAYSAY NG KONDE LEON TOLSTOY
NA NASALIN SA WIKANG KASTILA
AT ISINALIN NAMAN SA TAGALOG**

NI

SOFRONIO G. CALDERON

Ikaw ay yumaon ... at malalaman mo:

- I. Ang sumasatao;**
- II. Ang hindi ipinabatid sa tao; at**
- III. Ang bumubuhay sa tao.**

SA ANO NABUBUHAY ANG TAO

Páhiná 3

I

Isang magsasapatos ay nananahanan sa isang nayon na kasama ang kanyang asawa't anak. Sila'y nakatira sa bahay ng isang *mujik* (may pagawaan ng sapatos), sapagka't sila'y walang bahay o lupa man at bahagya nang makakita ng kanilang maipagtatawid-buhay. Ang tinapay ay mahal, at may kahirapan ang panahon; kung gaano ang makita niya ay kanilang pinagkakasiya, siya'y walang anumang tinatangkilik at ang kanyang asawa'y wala kundi iisang chuba[1] na totoong luma na. May ilan nang taong naghahanap ng salapi ang magsasapatos upang maibili ng mga balat ng tupa at ng kanyang magawang bagong *chuba* o pambalabal.

Ng panahong tagulan ay nakatipon ng kaunti, ng tatlong *rublo* na kanyang naingatan sa sisidlan ng kanyang *baba* (asawa). Sa kapit nayon ay may nagkakautang sa kanya ng limang rublo at dalawang pung *kopek* [3].

Isang umaga ay pinasiyahan ng magsasapatos na maghanap ng mga katad. Nagbihis, nagkubong sa ulo ng isang panyo, isinilid sa bulsa ang tatlong *rublo*, kinuha ang kanyang tungkod at pagkatapos na makapag-agahan ay yumaon.

Páhiná 4

Sisingilin ko sa *muhik* ang limang *rublo*,—aniya,—idaragdag ko rito sa tatlo, saka ko ibibili ng mga katad na magagawang *chuba*.

Pagsapit sa kanyang sinadyang nayon ay tinungo ang bahay ng *muhik*. Ang *muhik* ay nakaalis na: at ipinangako na lamang ng *baba* na sa linggo ring yaon ay dadalhin ng kanyang asawa ang kuwarta, nguni't walang ibinigay.

Sa ibang bahay ay ipinagtapat sa kanya na walang maibabayad, kundi dalawang *kopek* muna. Iniisip ng magsasapatos na siya'y makauutang ng mga katad; datapwa't di siya pinagkatiwalaan ng maytinda.

Bayaran mo ako,—ang sabi sa kanya,—at pumili ka ng iyong ibig, sapagka't alam na namin kung gaano kahirap ang maningil.

Hindi nga nangyari ang panukala ng mag-sasapatos; wala naman siyang dala, liban na sa dalawampung *kopek* na kanyang nasingil sa pagtatagpi ng isang *valenki*[1] na sa kanya'y ipinagawa.

Páhiná 5

Sa sama ng kanyang loob ay napasa isang tindahan ng alak at iniinom ang kanyang dalawampung *kopek* saka yumaong walang dalang katad. Ng umagang yaon ay di siya nakaramdam ng ginaw at subali ay nainitan pa, dahil sa pagkainom ng alak. Sa kalasingan ay tignan ninyo at pinaikot ang tungkod at isinasaksak sa mga dakong pinamumuhan ng tubig; natutuwa at pinapipihitpihit sa kanyang mga kamay ang mga *valenki*; at nagsasalita ng ganito:

Wala man akong chuba o balabal ay naiinitan ako, sapagka't tumungga ako ng kaunting alak; ang tiyan ko'y busog sa alak; anupang ipangangailangang ko ng isang balabal na pampainit? Nilimot ko ang aking karalitaan; ako'y isang tao lamang; walang kabuluhan sa akin ang lahat. Ako'y makapamumuhay na maigi ng walang balabal; hindi na ako gagamit niyan kailanman. Ngunit totoong daramdamin ng aking asawa at may matwid. Ipinaghahanap-buhay namin ang mga *mujik*, pakinabangan nawa nila ang aming kapaguran. ¡Teka! Di mo ako dinalhan ng kuwarta. ¡Maraming salamat! ¡May Diyos! Sulong ..." Ganyan ang pagbabayad ng dalawampung *kopek* lamang. Anong mapapakinabang sa dalawampung *kopek*? Itungga ng alak at wala na. Saka sasabihing "¡Ang hirap!" ¡Aha, aha! ¿Ang hirap ko nga? Ikaw ay may bahay, may hayop at lahat ng kailangan, at ako'y walang anuman. Ikaw ay may kinakaing bunga ng iyong lupa, at ako upang kumain ay kailangang bumili; kailangan ko'y tatlong *rublo* sa bawa't sanlinggo; kung dumating ako sa bahay ay wala nang pagkain at maggugugol pa ako uli ng isang *rublo*'t kalahati. Pagbayaran mo nga ako ng iyong utang.

Páhiná 6

Papaganito ang kanyang anyo hanggang sa nakarating sa tabi ng isang simbahan, at may namataan sa likuran nuon na wari maputi. Gumagabi na at ang magsasapatos ay nagkantitignan.

Anong naroon? Wala namang batong maputi. Baka ba kaya, yaon? Hindi, hindi mandin baka. Ayon sa ulo ay tila isang tao; nguni't bakit maputi? At bakit magkakatao rito?

Páhiná 7

Lumapit si Semel at lubos nalinawan! Katakataka! Tao nga; buhay o patay? Nakaupo, na hubad;

nakasandig sa pader ng simbahan, hindi gumagalaw. Ang magsasapatos ay sinidlan ng takot at nasabi sa sarili:

—Pinatay; hinubdan ng damit at inihagis dito; kung lapitan ko ay baka ako pa ang mapahamak.

Kyang linagpasan, tinalikdan na sa kyang paningin ang taong yaon. Makaraan ang sandali, ay lumingon siya at nakita niyang ang tao'y lumayo sa pader at gumalaw na wari tinititigan siya. Sa tuwi-tuwi na ay lalu siyang nahihintakutan, nag-antanda ang magsasapatos at tinaya ang kyang kalooban kung uurong o tatakas.

Kung siya'y lapitan ko,—dinidilidili niya—di malayong ako'y mapahamak. Ano kayang tao ito? Tila mandin masama; dadaluhungin ako at ako'y hindi maliligtas. Kung hindi man ako patayin ay hahalayin ako. Gayunman, hindi ako makapaghuhubad upang bihisan ko siya, upang ipagkaloob ko sa kanya iring tanging suot. Magtutumulín ako.

Páhiná 8

At dinalas ang hakbang. Pagdaka'y napatigil sa daan,—Anong inaasal mo sa sarili. Anong gagawin mo? Namamatay ang isang tao at iyong kinatatakutan at nilalayuan. Mayaman ka na ba kaya? Natatakot ka bang mawalan ng kayamanan? Ano, Semel, ito'y hindi magaling.

II

Pagdaka'y bumalik si Semel sa simbahan at tinungo ang tao. Pagkalapit ay minaslang maigi. Ang taong yaon ay bata pa at may mabuting katawan. Wala namang anumang bugbog na nababakat sa kyang katawang hubad, nguni't nanginginig sa ginaw at parang nagulat. Sa pagkasandal sa pader ay hindi tumitingin kay Semel; sa pagkahiya mandin ay hindi man lamang maidilat ang mga mata. Tinunghan ni Semel at agad nabuhay ang loob ng taong yaon, idinilat ang mga mata, inilingon ang ulo at minaslang si Semel.

Pagkamalas ng magsasapatos ng tinging yaon ay nagtaglay ng pag-ibig doon sa taong di niya kilala. Inilapag ang kyang dalang bota; kinalag ang kyang sinturon at naghubad ng sako.

Páhiná 9

—Hala,—aniya,—huwag ka nang magbadya pa ng anuman; magbihis ka; madali ka; hala, dali-daliin mo ...

Tinagnan ni Semel sa bisig yaong di niya kilala, ibinangon, itinayo, saka minaslang ang kyang katawang maganda. Maputi at pati nga ng kyang kaayaayang mukha.

Ipinatong ni Semel sa mga balikat ang sako; nguni't di matumpakan ng lalaki ang pag-susuot ng manggas. Isinuot ni Semel, ibinutones, nilagyan ng sinturon, inalis ang kyang gorang sira-sira at isusuot sana, datapwa't nakaramdam siya ng ginaw sa ulo at inisip:

—Ako'y kalbong-kalbo, at siya'y may mahahabang buhok na kulot.

At muling isinuot ang gora.

—Mabuti manding suutan siya ng bota.

At pagkaluhod sa siping nuong lalaki, ay isinuot ang mga bota niyang dala. Saka, ng maitindig niya, ay kyang pinagsalitaang:

—Ano, kapatid! Hala, gumalaw ka ng kaunti. Ikaw ay magpainit. Huwag na tayong magluwat dito. Tayo na.

Páhiná 10

Nguni't ang lalaki ay nakatayo pa, di umiimik, malugod na minamaslang ni Semel; di makapagbigkas ng isa man lamang salita.

—Anong nangyayari sa iyo? Bakit di ka magsalita? Hindi maaaring magparaan tayo ng taginaw rito. Kailangang umuwi tayo ng bahay. Eto ang aking tungkod, iyong tungkurin kung nanghihina ka; hala, tayo na.

At ang lalaki ay lumakad at di naiwan.

Sila'y magkasabay at nangusap si Semel.

—Tagasaan ka?

—Hindi ako tagarito.

—Kilala ko ang mga tao sa lupang ito; eh, bakit nasa likuran ka ng simbahan?

At ang tugon ng kasama:

—Hindi ko masabi.

—Ikaw бага'y hinarang?

—Hindi, walang humarang sa aking sinuman; pinarusahan ako ng Diyos.

—Alam na natin, na ang lahat ay galing sa Diyos; nguni't may pinagbubuhatan. Saan ka

paroroon?

—Kahit saan.

Páhiná 11

Namangha si Semel. Ang taong ito'y walang pagmumukhang masama, ang boses niya'y kalugod-lugod, nguni't walang ipinagbabadya na tungkol sa kanyang sarili. Inisip ni Semel na may mga bagay na di masaysay at pinagsalitaan ang kasama.

—Sumama ka sa aking bahay at ng mainitan ka.

Nagpatuloy lumakad at sinabayan ng kasama. Humihip ng malakas ang hangin at pinaspas ang baro ni Semel. Sapagka't napawi na ang alak, ay nagdamdam ng ginaw. Nagmadaling nagbububulong at iniisip:

—¡Mabuting gawa ito! Mabuting balabal ang dala ko! Ako'y nanaog upang bumili ng isang balabal, at sa pagbalik ay wala man lamang ako kahi't sako at may dala pa akong isang taong hubad. Di nga ako katutuwaan ni Matrena.

Si Matrena, ay ang kanyang asawa. Sa ganitong pag-aala-ala kay Matrena ay nagulomihanan si Semel; nguni't paglingon niya sa kasama ay naalaala niya yaong tinging ipinamalas sa kanya mula roon sa simbahan at muling nagdamdam ng kagalakan sa kalooban.

Páhiná 12

III

Ang asawa ni Semel ay nag-ayos ng bahay na maaga; nagsibak ng kahoy, sumalok ng tubig, nagpakain ng mga bata at kumain pati siya, saka nag-isip. Iniisip ang kakanin, nararapat kayang ihanda ngayon o bukas. May natitira pang kaunti sa paminggalan; kung si Semel ay nakakain na sa nayon at hindi humapon mamayang gabi ay may kasiyang pagkain sa kinabukasan. Muli't muling tinignan ang nalalabing pagkain.

—Hindi ako magtitinapay ngayon,—aniya;—saka kakaunti ang aking harina; baka sakaling umabot hanggang biyernes.

Pagkatapos na maitago ang tinapay, ay naupo si Matrena sa siping ng dulang upang magsursi ng baro ng kanyang asawa; nananahi at inaalala si Semel, na namili ng katad.

—¡Baka madaya pa ng maytinda! Napakahangal ang asawa ko. Siya ang di marunong magdaya kaninuman at napadadaya maging sa bata. Sa halagang walong *rublo* ay makabibili na ng isang mabuting balabal; hindi kabutihan, nguni't may kaigihan na. Totoong nagbata kami ng taginaw na iri dini sa iisang balabal. Hindi makapaglaba sa ilog ng wala niyan, at eto, upang makalakad ay dinala ang aking suot. Hindi ako makapanaog ng ganiri!... Pagkaluwat! Naparaan ba kaya sa tindahan ng alak?

Páhiná 13

Kabibitaw pa lamang sa bibig ng mga salitang ito, ay siyang pagkarinig ng mga yabag ni Semel sa may hagdanan. Iniwan ni Matrena ang sursihin at napatungo sa silid. Nakita niyang nasok, ay dalawang lalaki, na walang sombrero at nakabota. Malayo pa'y nahalata na ni Matrena, na ang kanyang asawa ay naglasing.

Siya ko na nga bang kutog ng loob, aniya.

Pagkakitang walang kapote at nangakalitaw ang mga kamay, walang imik at wari nahihiya, ay kumaba ang loob ng abang asawa.

Iniinom nga ang kuwarta. Nakipaglasingan sa isang hampas-lupa at ngayo'y dala rine. Wala na kami kundi ito lamang.

Pinabayaan niyang magtuloy sila at kanyang sinundan na di umiimik.

Napaghalata niya na ang kasama ay may kabataan, payat, putlain, nakakapote na walang baro sa katawan at wala ni gora. Ng makapasok na ay tumigil na walang kibo at nakatungo. Inisip ni Matrena.

Páhiná 14

Suwitik ito, nahihiya pa, naghihintay ng mangyayari.

Nag-alis ng gora si Semel at umupo sa bangko na parang isang batang mabait.

—Oy, Matrena,—aniya—pahahapunin mu ba kami?—Hindi pa ako kumakain.

Si Matrena ay hindi lumilingon na nagbububulong. Tumigil sa may kusina, saka minasdang isa-isa, na iiling-iling at di kumikibo.

Nahalata ni Semel na galit ang kanyang asawa; nguni't anong gagawin? Sapagka't walang may ibig, ay tinagnan niya sa kamay ang kasama at sinabing:

—Maupo ka, kapatid. Humapon tayo.

Ang kasama ay naupong walang imik.

—Ano Matrena; hindi ka ba naghanda ng hapunan?

—Oo't naghanda ako; nguni't hindi sa iyo; ikaw ay naglasing hanggang sa mawalan ka ng isip ... Ikaw ay bibili ng isang bagong balabal at umuwi ka pa ng walang kapote. Sa ikalulugmok natin ay nagsama ka pa ng isang hampas-lupa. Ako'y walang maipahahapon sa mga lasing.

Páhiná 15

—Siyana, Matrena; walang kailangang magsalita upang wala nang pag-usapan. Lalong magaling ang itanong mo sa akin kung sino ang taong ito.

—Pasimulan mong sabihin sa akin kung saan mo iniwala ang kuwarta,—ang tugon ng asawa.

Dumukot si Semel sa bulsa at inilitaw ang tatlong *rublo*.

—Eto ang kuwarta; si Trofimoy ay hindi nagbayad, nangako sa akin bukas na.

Si Matrena ay lalong nag-init. Sa aba ng balabal, at pati ng kaisa-isang kapote ay ibinigay pa sa isang hampas-lupa na dinala rini sa ikadaragdag sa hirap. Eto ang kuwarta at saka dinugtungan.

—Wala akong hapunan; hindi ako makapagpapakain sa mga hampas-lupang lasing.

—Oy, Matrena, huwag kang maingay at dinggin mo iring aking sinasabi!

—Ako! Makinig ng mga kaululan ng isang walang hiyang lasing! May matuwid ako na umayaw na maging asawa kita! Iniwanan ako ng aking ina ng pambili ng damit at iniinom mo ng alak; ngayo'y bibili ka ng isang balabal at iniinom mo rin.

Páhiná 16

Hindi magawing maipaaninaw ni Semel, na dalawampung *kopek* ang kanyang iniinom at gayon din na kung paanong kanyang nasumpungan ang kanyang kasama; ayaw paraanin ni Matrena ang kanyang salita, sunud-sunod ang kanyang salita, sunud-sunod kung tugunin siya. Pati nuong nangyari ng may sampung taon, ay ipinamumukha pa sa kanya. Salita pa ng salita, at saka tinagnan si Semel sa manggas.

—Isauli mo sa akin ang suot ko, wala kundi iyan at kinuha mu pa; siya mo ngayong suot, asong galisin. Hindi ka pa tangayin ng diyablo!

Huhubdin na ni Semel; binaltak ng asawa at natastas ang mga tahi; sa katapus-tapusan ay tinagnan ni Matrena ang suot, isinuot at napasa dakong pinto upang yumaon, nguni't agad napatigil sa galit; wari ibig makipagkaalit kahi't kanino at mabatid kung sino ang taong yaon,

Páhiná 17

IV

Tumigil si Matrena sa tabi ng pinid at nagsabing:

Kung iya'y mabuting tao, ay hindi sana hubad; magkakaroon man lamang ng baro. Kung ikaw ay gumawa ng isang mabuting gawa, ay sasabihin mu sana sa akin kung saan nanggaling ang palaboy na ito.

—May tatlong oras nang sinasabi ko sa iyo, nguni't di mo ako dinidinig. Nagdaraan ako sa tabi ng simbahan, ay nakita ko ang binatang ito na halos naninigas at hubad; wala nga tayo sa panahong tag-araw. Inakay ako ng Diyos sa kanya; na kung di gayon ay namatay sana ito ngayong gabi. Anong gagawin ko? Siya'y aking binihisan, binalabalan at aking ipinagsama. Tumahimik ka nga, Matrena, iya'y isang kasalanan. Tayong lahat ay para-parang mamamatay.

Si Matrena ay nagbuka ng bibig upang sumagot. Biglang napatingin doon sa di kilala at tumahimik. Nakaupo sa bangko na di umiimik, Ang kanyang dibdib ay nanlalaki, halos magputok, na nakayakap ang mga kamay sa mga tuhod, nakatungo ang ulo, naka-pikit ang mga mata, na parang napipighati. Napatahimik si Matrena. Siya'y malugod na pinagsabihan ni Semel.

Páhiná 18

—Matrena; nawala na ba kaya ang Diyos sa iyong kalooban?

Pagkarinig nito ng asawa ay napatingin doon sa di kilala, na nakatingin naman sa kanya, at ang kanyang kalooban ay nabagbag. Siya'y muling nasok at upang maghanda ng hapunan. Siya nga ay naghain at kanyang inihain ang kahuli-hulihang tinapay.

—Hala, kumain ka,—ang sabi.

Binatak ni Semel ang binata hanggang sa dulang.

—Lumapit ka kapatid.

Pumutol ng tinapay, binasa at nagpasimulang kumain.

Si Matrena ay naupo sa isang sulok na nakapangalumbaba at nakapatong ang mga siko sa mga tuhod saka minasdan yaong hindi kilala.

Nagdalang habag siya; at nagtaglay siya ng habag sa kaaba-abang yaon. Agad nagalak ang kalooban ng di kilala at pagtataas ng ulo ay tuminging napangiti doon sa abang babae. Pagkatapos ng pagkain ay iniligpit ng asawa ang mga pinggan at nagsabing:

Páhiná 19

- Saan ka nanggaling?
- Ako ay hindi tagarito.
- Bakit nasa tabi ka ng simbahan?
- Hindi ko masabi.
- Sinong naghubad sa iyo?
- Pinarusahan ako ng Diyos.
- At hubad ka na bang ganyan?

—Nanatili ako roong hubad. Ako'y naninigas sa ginaw, nakita ako ni Semel at nahabag sa akin; isinuot sa akin ang kanyang damit at pinasunod ako sa kanya. Ikaw ay nagdalang habag sa aking hirap; iyo akong pinakain at pinainom. Pagpalain ka nawa ng Diyos!

Si Matrena ay tumindig, binuksan ang kanyang baul at kinuha ang limang baro ni Semel na kanyang sinursihan at upang maisuot sa kinabukasan, kinuha ang salawal at pagkabigay niya ng mga yaon doon sa di niya kilala ay magiliw na sinabing tanggapin mo, nakita kong wala kang baro; magbihis ka at mahiga ka kung saan mo ibig, sa bangko o sa kusina.

Páhiná 20

Nag-alis ng balabal ang di kilala, isinuot ang baro at nahiga sa bangko. Pinatay ni Matrena ang ilaw at sinunggaban ang balabal at nahiga sa silid sa siping ni Semel; ginamit ang balabal nguni't hindi makatulog; ang sumasaulo niya ay yaon di kilala at saka kanyang naiisip na naubos ang lahat ng tinapay na nalabi at wala silang makakain sa kinabukasan. Naibigay pa ang baro at salawal ni Semel; siya'y namamanlaw at hindi mapalagay. Nguni't sa pagkaalala niya ng ngiti niyaong taong hindi kilala ay nasiyahan ang kanyang loob. Maluwat-luwat na di nakatulog si Matrena. Si Semel man ay hindi rin makatulog at namimilipit sa balabal.

- Semel!
- Ay!
- Ating naubos ang lahat ng tinapay. Hindi ako nagtinapay ngayon. Anong gagawin natin bukas? Manghihiram ba kaya ako kay Melania ng ating makakain bukas?
- Bahala na. Hindi magkukulang ng pagkain.

Sandaling napatahimik.

Páhiná 21

- Tila mabuti ang taong ito.
 - Bakit kaya ayaw magsabi kung sino siya?
 - Walang salang siya'y pinagbabawalan.
 - Semel!
 - Ano?
 - Tayo'y nagbibigay, at sa atin ay walang nagbibigay.
- Walang naisagot si Semel.
- Siya ka na ng kauusap,—ang sabi, saka pumihit.
- At nangakatulog.

V

Si Semel ay gumising na maaga; natutulog pa ang mga bata; ang asawa'y yumaon upang manghingi ng tinapay sa kapitbahay; yaon lamang di kilala ang nakaupo sa bangko, na nakatingala sa kisame. Ang kanyang pagmumukha ay lalong tiwasay kaysa tinalikdang araw.

Sinabi ni Semel:

- Ano nga kapatid; ang tiyan ay nangangailangan ng pagkain at ang katawa'y nangangailangan ng damit. Kailangan ngang mamuhay, magkasiya sa sarili. Marunong ka bang gumawa?
 - Wala akong nalalaman.
- Idinilat ni Semel ang mga mata at nagsabing.
- Natututuhan ang balang ibigin, kailan ma't di kukulangin ng pagkukusa.
 - Lahat ay nagsisigawa; gagawa rin akong gaya ng iba.
 - Anong pangalan mo?

Páhiná 22

—Mikhail.

—Kung gayon, Mikhail, ayaw kang magsabi ng anuman tungkol sa iyong buhay, mabuti, nguni't kailangang kumain; kung susundin mo ang aking sasabihin, ay aampunin kita.

—Tulungan ka nawa ng Diyos! Turuan mo ako, ituro mo sa akin ang di ko nalalaman.

Sumunggab si Semel ng kanyamo at binaluktot.

—Ito'y hindi gawain noong isang Huwubes; tignan mo.

Tinagnan ni Mikhail, tuloy inabot ang kanyamo, binaluktot, at agad itinuro sa kan ya ni Semel ang pagtabas, pagtahi, pagbutas, paglalapat ng suwelas, at pag-aanyo ng tahi. Sa ikatlong araw ay natutuhang lubos ni Mikhail ang buong paraan ng paggawa; ang kanyang kaliksihan ay gayon na lamang, na parang isang daan nang taong manggagawa ng sapatos. Walang sinayang na sandali; kaunti kung kumain. Pagkatapos ng kanyang gawa ay tumatabi sa kanyang sulok na nakatungong walang imik; bahagya nang magsalita, hindi tumatawa kailanman; hindi umaalis sa bahay; at hindi siya nakitang ngumiti, kundi miminsan, nuong unang gabi na pahapunin siya ng asawa ni Semel.

Páhiná 23

VI

Nagdaan ang araw at araw, linggo at linggo hanggang sa umabot ng isang taon. Si Mikhail ay patuloy pa rin ng pagtulong sa bantog na kay Semel; walang ibang nakagagawa ng magagaling at matitibay na bota na makahihigit pa kay Semel. Sa tanaw lamang ay kilala na siya at unti-unting yumaman si Semel.

Isang araw ng tag-inaw, na gumagawang magkatulong ang dalawang magpanginoon, ay sa darating ang isang *voyok* o karwahing hila ng tatlong magagaling na kabayo, na nagtutunugang masaya ang mga kampanyang nakakuwintas, at sa titigil sa harap ng pintuan nila. Bumaba sa piskante ang isang alila na nagbukas ng pinto, at ang sakay na isang *barini* o isang maharlika ay bumaba na nababalot ng isang magaling na balabal. Nanhik sa hagdanan. Binuksan ni Matrena ang pintuan. Ang *barini* ay yumuko na nasok at tumayong matuwid; ang ulo ay halos masukdol sa kisame at nalalaganapan niyang mag-isa ang isang sulok ng kabahayan. Si Semel ay bumating may pagkamangha sa *barini*. Kailanman ay di siya nakakita ng taong gaya niyaon. Si Semel ay natigilan, si Mikhail ay walang imik; si Matrena ay naging parang isang tuyong punong kahoy. Ang taong yaon ay masasabing parang galing sa ibang mundo; ang kanyang pagmumukhang malaki at mabilog at ang kanyang leeg-toro ay nakapaglalarawan sa kanya ng isang kakaibang taba.

Páhiná 24

Pagkahinga ng buong lakas ay nag-alis ng balabal ang *barini*, naupo sa bangko at nagsabing:

—Sino sa inyo ang maestro sapatero?

Páhiná 25

Si Semel ay lumapit.

—Ako po, Kagalang-galang.

Tinawag ng *barini* ang kanyang alila; iabot mo sa akin ang katad, Fedka.

Dinala ng alila ang isang balutan, inilapag sa hapag (mesa).

—Buksan mo ang balutan.

Ang alila ay sumunod.

Itinuro ng *barini* kay Semel ang katad.

—Nakikita mo bang maigi, magsasapatos?

—Opo, Kagalang-galang.

—Nakikilala mo ba kung anong uri iyan?

Pinitik ni Semel ang katad at nagsabing:

—Iyan po ay pinakamabuting uri.

—Oo nga, iya'y pinakamabuting uri, tulig; kailanman ay hindi ka nakakita ng gaya niyan; iyan ay katad na galing sa Alemanya, nalaman mo ba? Ang halaga ng katad na iyan ay dalawampung *rublo*.

Si Semel ay natatakot-takot na tumugon:

—Paanong ibig ninyong kilalaning ko?

—Mabuti. Maigagawa mo ba kaya ako ng mga bota sa katad na ito?

—Opo, Kagalang-galang.

—Mangyari! Tignan mong mabuti ang tao na nagpapagawa sa iyo niyan at pati ng kainaman ng katad na iyan; igawa mo ako ng mga bota na magluluwat ng isang taon; na isang taon kong magagamit na hindi man lamang masisira o mapapahiwid. Kung magagawa mo ay tanggapin mo ang katad na ito at iyong tabasin; kung hindi naman ay iyong tanggihan. Aking ipinagpapauna sa iyo, na kung ang mga botang iyan ay masira bago mag-isang taon ay ipapasok kita sa bilangguan, kung magtagal sa akin ng isang taon ay pagkakalooban kita ng sampung *rublo*.

Si Semel ay nagitla, nagdili-dili, hindi niya malaman ang gagawin. Tinignan niya si Mikhail, kanyang siniko at itinanong kung maaaring tanggapin o hindi.

Tinangan siya ni Mikhail, at tinanggap ni Semel na nangako na kanyang gagawing mga bota na hindi masisira o mapapahiwid man lamang sa loob ng isang taon.

Tinawag ng *barini* ang alila. Iniunat ang kanyang paa, at nagsabing kung gayon ay sukatan mo ako, ang paa ng *barini* ay napa kalaki na nangailangang gumupit pa ng ibang papel bagaman ang una ay napakalaki na. Sinukat ni Semel ang talampakan, ang ibabaw ng paa at saka sinukat ang binti; nguni't ang papel ay hindi nag-abot na maigi, ang binti ay napakataba. Habang kinukunan ng sukat ni Semel, ay lilingap-lingap ang *barini* sa lahat ng dako. Namataan si Mikhail.

Páhiná 27

—Sino ito?—ang tanong.

—Siya kong manggagawa—ang sabi ni Semel.

—Magpakaingat ka! Dapat magluwat ng isang taon.

Tinignan ni Semel ang pagkatungo ni Mikhail at kanyang nahalata na wala sa loob nito ang *barini*, kundi nakatingala siya sa ulunan ng *barini* na parang may nakikita siya. Si Mikhail ay tingin ng tingin. Agad napangiting masaya.

—Anong ikinatatawa mo?—ang tanong ng *barini*. Pag-ingatan mo, na ang mga bota ay iyong mayari sa takdang panahon.

Si Mikhail ay sumagot:

—Mangyari, kailanman at kailanganin.

—Mangyari,—ang bigkas ng *barini* na sabay isinuot ang balabal. Tumungo sa may dakong pinto; nguni't nakalimot yumuko, at naumpog ang ulo sa halang, na anupa't nagbubulong sa galit. Agad lumamig ang ulo, kinuskos ang noo at sumampa sa *vosok*.

Páhiná 28

Pagkaalis ng *barini* ay sinabi ni Semel.

—Ito nga ang matibay na parang puno ng kahoy; nasira ang halang at bahagya nang naramdaman.

At sinabi ni Matrenang:

—Sa taglay niyang pamumuhay ay mabuting tao kaya? Parang bakal mandin at di madadaig ng kamatayan ng gayun-gayon lamang.

VII

Hinarap ni Semel si Mikhail.

—Tinanggap natin ang biling ito,—aniya,—baka tayo'y mapahamak. Ang katad ay mahal, ang *barini* ay magagalitin; huwag lamang tayong magkamali ay ... Ang iyong mata ay malinaw kaysa akin; ang iyong kamay ay lalong tumpak; naito ang sukat, tabasin mo ang katad at samantala ay gagawing ko ang iyong ginagawa.

Sumunod si Mikhail, tinagnan ang katad, iniladlad at pinasimulang tinabas.

Páhiná 29

Tinitignan ni Matrena, na hirati sa gayong gawain, at ikinamangha na tinabas ni Mikhail ang katad sa isang anyo na hindi magagamit na pambota. Ibig niyang magsalita, nguni't kanyang naisip:

—Marahil ay hindi ko naulinigan kung anong anyo ng bota ang kailangan ng *barini*; nalalaman ni Mikhail ang ginagawa, at hindi ko siya pakikialaman.

Ginawa ni Mikhail na isang susuutin sa paa at tinahing parang sandalyas. Namangha si Matrena, nguni't hindi siya pinakialaman, at ipinagpatuloy ni Mikhail ang pagtahi. Dumating ang oras ng pagkain. Tumindig si Semel at kanyang napuna na ginawang sandalyas ni Mikhail ang katad at hindi ginawang bota, bagay na nakapagtataka sa isang tao na kailanman ay hindi nagkamali. Si Semel ay nakapagbigkas tuloy ng isang badyang pamangha.

—Ating nasira ang katad; ano kayang sasabihin ko sa *barini*? Saan kaya ako makakasumpung ng ganyang katad?

—Anong ginawa mo. Ako'y iyong ipinahamak, katoto. Hinihingan ako ng *barini* ng bota. Nasaan?

Noon nga ay may tumuktok sa pintuan. Sa dungawan ay nakita ang alila ng *barini*, na nagtatali ng kanyang kabayo sa pintuan. Pinagbuksan ni Semel at ang alila ay patang-pata sa pagod.

—Magandang gabi po, suki.

—Magandang gabi rin pu naman. Anong nangyayari?

—Inutusan pu ako ng asawa ng *barini* upang kunin ang mga bota.

—Ang mga bota?

—Opo, hindi na pu kailangan ng *barini*; hindi na pu niya maisusuot. Nais sa inyo ng asawa ng *barini* na humaba nawa ang inyong buhay.

—Hindi pu nagawing dumating na buhay sa bahay. Namatay sa *vozok* o karwahe. Dumating kami, aking pinagbuksan at nakita kong nakatimbuwang at bangkay. Pinaghirapan namin ng paglalabas sa *vozok*. Inutusan ako sa inyo ng asawa ng *barini*, na si nabing:—Pumaroon kang sabihin mo sa magsasapatos, na ang gawin ay sandalyas na pansuot sa bangkay at huwag bota na gaya ng ipinasadya ng *barini*. Sabihin mong ipagmadalian. Ikaw ay maghintay at dalhin mo ang mga sandalyas.

Páhiná 31

Dinampot ni Mikhail ang sandalyas at pati ng pinagputulang katad, binalot na lahat at iniabot ang balutan sa alila, na naghihintay:

—Adiyos mga kapatid, tulungan nawa kayo ng Maykapal.

VIII

Nakaraan ang isang taon, dalawa, at may anim nang taon na si Mikhail ay na sa bahay ni Semel. Ang buong pamumuhay, ay di rin nagbabago. Kailanma'y hindi siya umaalis. Bahagya nang magsalita at mamakalawa lamang napangiti, na ang una, ay ng hainan siya ng asawa ni Semel, at ang ikalawa'y ng dumalaw ang *barini*. Si Semel ay tuwang-tuwa sa kanyang pangulong manggagawa at di niya tinatanong kung saan galing; iisang bagay ang kanyang pinapanimdim, na baka si Mikhail ay lumayas.

Isang araw ay nagkakapisan silang lahat. Ang mga bata ay naglalaruan at nangaghahagaran sa mga bangkong malapit sa mga dungawan. Si Matrena ay nagpapainit ng mga bakal na pambaluktot; si Semel ay may hawak na pambutas; at si Mikhail ay nagtatapos ng isang takong. Isa sa mga bata ay humilig sa balikat ni Mikhail na nasa tabi ng dungawan at nagsabing:

Páhiná 32

—Tignan mo, Mikhail, naito ang isang tindera na may kasamang dalawang batang babae; tila mandin paparito sa atin. Isa sa mga batang babae ay pipilay-pilay.

Pagkarinig ng mga salita ng bata ay iniwan ni Mikhail ang gawain at dinungaw. Si Semel ay napataka; si Mikhail ay hindi nanunungaw kailanman at ngayo'y nakikita niyang nakadukwang. Si Semel ay nakidungaw rin. Kanyang nakita nga, na may isang babaing lumalapit, na maigi ang pagkabihi at may kasamang dalawang batang babae na nangababalabalan ng katad at nangakapamindong sa ulo ng panyong lana. Ang dalawang bata ay magkamukha at halos hindi mawari ang pagkakaiba nilang dalawa, nguni't ang isa sa kanila ay napipilay at kinakaladkad ang paa.

Páhiná 33

Ang babae ay tumigil sa pintuan, ibinukas ang pinto, at nasok na kasunod ang dalawang bata.

—Magandang umaga po, mga maestro,

—Dumating nawa kayo ng maligayang oras. Anupung sadya ninyo?

Ang babae ay naupo, at ang mga bata ay hindi humiwalay sa kanyang siping.

—Ititingin ku po ng sapatos ang mga batang ito.

—Kailanman po ay hindi kami gumawa ng napakaliit, nguni't maigagawa namin kayo ng inyong ibigin. Amin pung titignan kung maigagawa namin kayo ng aporong basahan o ng katad. Sabihin ninyo ang inyong ibig. Si Mikhail na aking pangulong manggagawa ay totoong matalino.

Lumingon si Semel at nakita niya na walang kaalis-alis ang mata sa mga bata.

Si Semel ay napamangha ng higit at higit. Tunay na ang mga munting batang yaon ay magaganda, nakatutuwa, may mga pisnging namumula-mula at maiitim ang mata; ang mga balabal at ang mga pamindong ay napakarikit, nguni't hindi niya maunawa kung bakit nakahalina ng gayon na lamang kay Mikhail, na para bagang kilalang-kilala na niya. Si Semel ay nakipagsalitaan sa babae at kanyang kinuha ang sukat.

Páhiná 34

Kinalong ng babae ang pilay at nagsabing:

—Kunan ninyo ng dalawang sukat ito.

Igawa ninyo ng isang sapatos ang paang pilay at tatlo ang magaling, sapagka't kambal ay magkapara ng sukat.

Pagkatapos na masukatan, ay nagtanong si Semel na nakatingin sa pilay:

—Anu po ang ikinapilay? Ipinanganak na pu bang ganyan?

—Hindi po, natuntungan ng kanyang ina.

Si Matrena, na nakakapakinig ng salitaan ay nakisagot.

—Sino ka,—aniya—at sinu-sino ang mga batang ito? Ina ka ba nila?

—Ako'y hindi nila ina o kamag-anak man; sila'y mga inari kong anak.

—Diyata't pinakaiibig mong maigi ay hindi mga kadugo?

—Bakit hindi ko iibigin sila? Pinasuso ko sila ng aking gatas. Ako'y nagkaanak ng isang lalaki na kinuha sa akin ng Diyos; hindi ko totoong inibig na gaya ng mga ito.

Páhiná 35

—Kanino ngang anak sila?

IX

Si Matrena ay nakipagsalitaan sa babaing yaon, na nanalaysay ng ganito;

—May anim na taon nang ulila sila. Ang ama ay namatay ng martes at ang ina ay ng biyernes. Sila'y naulila sa ama bago naipanganak at ang kanilang ina ay hindi nabuhay ng isang araw man lamang pagkapanganak sa kanila. Nuon nga ay nakatira kami ng aking asawa sa nayong yaon, at sila'y aming kakapit-bahay. Ang ama'y gumagawa sa gubatan, at nabuwalan ng isang punong-kahoy; nasaktan ng di kawasa na anupa't pag-dating sa bahay ay inihandog ang kanyang kaluluwa sa Diyos. Ang kanyang asawa'y nanganak pagkaraan ng tatlong araw, na ang mga ito ang naging anak. Mga kaawa-awa at walang mag-andukha. Sa palibot ng kanilang higaan, ay walang hilot o alila; nanganak na mag-isa. Dinalaw ko kinaumagahan, ako'y pumasok at aking natagpuang patay na ang abang babae. Pagkamatay ay nadaganan ang munti at napilay ang paa nito. Dinaluhan ng mga tao, inayos ang bangkay, isinilid sa kabaong at ibinaon sa lupa. Ang mga kapitbahay ay mabubuting tao, nguni't ang mga sanggol ay naulila at walang mag-andukha. Ako nga ang tanging nag-alaga sa kanila; nagpapasuso ako ng aking panganay at ipinakisuso ko sila. Ang mga *mujik* ay nagtitipon, nagsalitaan, nagsanggunian kung ano ang marapat gawin sa kanila, at ito ang sinabi sa akin:

Páhiná 36

—Ikaw na ang bahalang mag-alaga sa mga sanggol na ito, iyong pasusuhin at mapagiisip-isip mo ang lalong magaling. Napasuso ko na ang una, nguni't ang isa, ang abang pilay ay hindi pa, hindi ko akalaing mabuhay, nguni't agad iniwaksi ko ang aking katigasang-loob; dumadaing at aking kinahabagan. Bakit maghihirap iyang kaluluwang anghel? Aking pinasuso at inalagaan ang tatlo, ang aking anak at ang mga ulila, ako nuo'y bata at malakas, kumain akong mabuti at nagkaroon ako ng saganang gatas, at ako'y pinagpala ng di kawasa ng Panginoon. Pinasususo ko ang dalawahg bata at naghihintay ang ikatlo, pagkabusog ng dalawa, ay saka ko pinasususo ang ikatlo at ipinagkaloob sa akin ng Diyos na sila'y aking mabuhay. Ang aking anak ay namatay pagkaraan ng dalawang taon, at hindi na ako pinagkalooban, pa uli ng Diyos ng anak. Habang ito'y nangyayari ay bumubuti ang aming pamumuhay, ngayo'y natitira kami sa isang alilisan, sa bahay ng isang may tindahan. Binabayarang kaming mabuti at ang aming buhay ay tiwasay, nguni't wala akong anak. Sinu pang aking lilingapin kung wala ang mga batang ito? Wala nga akong mga kasama. Bakit ko nga di ibigin at mahalín sila? Sila ang mga anino ng aking mata at ligaya ng aking buhay.

Páhiná 37

Niyakap ng babae ang mga bata, hinagkan ang pilay at naglaro ang luha sa kanyang mga mata.

Nabubuhay ang walang ama at walang ina; hindi nabubuhay ang walang Diyos, anang kawikaan.

Gayon nagsalitaan at humanda na ng pag-alis ang babae. Sa paghahatid sa kanya nina Semel ay nalingunan si Mikhail na naka yakap ang mga kamay sa mga tuhod, ang mga mata'y nakatirik sa langit at nakangiti.

Páhiná 38

X

Siya'y nilapitan ni Semel at pinagsabihan.

—Anong ginagawa mo, Mikhail?

Tumindig si Mikhail, iniwan ang ginagawa, nag-alis ng tapi, yumukod sa mag-asawang panginoon niya at nagsabi sa kanilang:

—Patawarin ninyo ako, mga panginoon, pinatawad na ako ng Diyos. Patawarin naman ninyo ako.

Napagkita nina Semel, na si Mikhail ay nagliwanag. Tumindig si Semel, yumukod sa kanya at nagsabing:

—Napagkikita ko, Mikhail, na ikaw ay isang taong di gaya ng iba, at hindi kita mapipigil sa aking piling o matatanong man. Sabihin mo lamang sa akin: Bakit ikaw ay napakawalang-imik, at totoong gitla ng ikaw ay aking matagpuan at ipagsama sa aking bahay?

—Bakit ka pinagsaulian ng loob, ng hainan ka ng aking asawa ng pagkain? Nuon nga'y napangiti ka at sumigla ang iyong kalooban.

Saka ng pumarito ang *barini*, na magpasadya ng mga bota ay napangiti kang muli at lalong sumigla ang iyong kalooban, at ngayong dalhin dito ng babaing ito ang mga bata ay napangiti kang makaitlo at nagliwanag ang iyong mukha. Sabihin mo sa akin, Mikhail. Bakit sumisilang sa iyo itong dalisay na liwanag at bakit ka ngumiting makaitlo?

Páhiná 39

At sumagot si Mikhail.

—Sumisilang sa akin ang liwanag, sapagka't ako'y naparusahan; hinatulan ako ng Diyos at ngayo'y pinatawad na ako; ako'y napangiting makatatlo sapagka't dapat akong makarinig nga ng tatlong salita ng Diyos at aking nangarinig. Narinig ko ang una ng mahabag ang iyong asawa sa aking kaabaan, yaon nga'y una kong ikinangiti. Napangiti akong muli ng pumarito ang *barini*, sapagka't naihayag sa akin ang ikalawang salita; at ngayon, pagkakita ko sa mga bata ay ikinangiti kong pangatlo sa pagkarinig ko ng ikatlong salita ng Diyos.

Tinanong siya ni Semel: sabihin mo sa akin, Mikhail kung bakit ka pinarusahan ng Diyos at kung anong mga salita ito upang malaman ko naman.

Páhiná 40

Si Mikhail ay sumagot:

Pinarusahan ako ng Diyos dahil, sa aking paglabag. Sa langit ay isang anghel ako, at siya ay aking sinuway. Nuon ay isa ako sa mga anghel sa langit at sinugo ako ng Diyos sa isang kaluluwa, sa kaluluwa ng isang babae. Bumaba ako sa lupa at nakita ko ang isang babae na nakalugmok sa highaan, may sakit at kapanganganak lamang sa dalawang batang babae. Ang mga ito ay nangagsisihibik sa tabi ng ina, at siya'y napakahina na di niya mapasuso sila. Pagkakita sa akin ay nataho na kailangan ng Diyos ang kanyang kaluluwa; tumangis at nagsabi sa aking namamanhik:

Anghel ng Diyos, ang aking asawa ay namatay, na nabuwalan ng isang punong-kahoy sa gubat; ako'y walang ina, o kapatid, o ali: ang aking mga ulila ay walang inaasahan, liban sa aking abang kaluluwa: pabayaan mo akong mapalaki ko ang aking mga anak; ipagpaubaya mong sila'y makalaki sapagka't ang mga bata ay hindi maaaring mabuhay ng walang ama o ina.

Páhiná 41

Sinunod ko ang babae, ipinatong ko ang isang anak sa kandungan at ang isa'y sa kanyang bisig; muli akong napailanlang sa langit, at pagharap ko sa Panginoon ay sinabi kong: Hindi ko nagawing dalhin ang kaluluwa ng nanganak. Ang ama'y namatay, siya'y may dalawang anak na kambal at ipinamanhik sa akin na siya'y pabayaan kong mabuhay hanggang sa mapalaki niya ang kanyang mga anak na hindi mangyayaring mabuhay ng walang ama o ina. Hindi ko nga dala ang kaluluwang iyan.

Sinagot ako ng Diyos:

Ikaw ay yumaon at dalhin mo sa akin ang kaluluwa ng inang iyan, at mapagkikilala mo ang tatlong salita ng Diyos; iyong malalaman ang *sumasa mga tao, ang hindi ipinabatid sa tao at ang bumubuhay sa tao*. Pagkakilala mo ng tatlong salitang ito ay babalik ka sa langit.

Nagbalik ako sa lupa at dinala ko ang kaluluwa ng abang ina. Ang mga bata ay nagsibitiw sa sinapupunan ng ina at ang bangkay, sa pagkabuwal sa tagilirang kaliwa, ay nadaganan ang paa ng isa sa mga bata. Ng ako'y nakatayo sa may dakong itaas ng nayon upang dalhin ang kaluluwa sa Maykapal ay hinadlangan ako ng isang buhawi, nanghina ang aking pakpak at nangatikom: Ang kaluluwa ay naipalanlang sa langit, at ako'y napalugmok sa lupa sa tabi ng lansangan.

Páhiná 42

XI

At napag-unawa nga ni Semel at ni Matrena kung sino yaong kanilang binihisan at pinakain at kung sino yaong kasama nila. Sila'y napaiyak sa kagalakan at katuwaan, at ang anghel ay nagpatuloy ng pananalita:

Ako'y nanatiling mag-isa at hubad na nasa daan. Nuo'y hindi ku pa kilala ang anumang kahirapan ng tao, ang ginaw o ang gutom man. Ako'y naging tao, nagdamdam ako ng gutom at di ko malaman kung anong gagawin. Nakakita ako ng isang simbahan, na itinalaga sa Walang Hanggan at inisip kong tumuloy roon. Ang pinto ay nakatalasok. Sapagka't hindi ako makapasok

ay naupo ako sa pintuan at pinagsikapang kong duon makasalong; gumabi, nagdamdam ako ng ginaw, nagdamdam ako ng gutom, ininda ko, at ako'y nanginig. At ang hirap ay sumaaakin. Agad akong nakarinig ng yabag sa daan; may dumarating na isang tao; may dalang mga bota at nagsasalitang ang mga ngipin ay nagngangalit. Nuon ako nakakitang una ng mukha ng taong may kamatayan, at kung sa bagay na ako'y tao na rin ay natakot pa rin sa mukhang yaon, Inilingon ko ang aking ulo at aking narinig, na nagsasalitang laban sa akin.

Páhiná 43

Paanong pakakanin ko ang aking asawa at, aking mga anak? Paanong kakandilihin ko sa ginaw ng taginaw ang mga nangingingin na sangkap namin ng katawan? At inisip kong:

Ako'y namamatay sa ginaw at gutom at naito na dumaraan ang taong ito na ang iniisip lamang ay ang kanyang kailangan at di matutuhan ang ako'y saklolohan.

Nakita ako ng nagdaraan, nagkunot ng noo, nag-anyong marahas at nagpatuloy ng paglakad ... Nawalan ako ng pag-asa. Pagdaka'y nakita kong bumalik, siya'y aking tinignan at hindi ko nakilala: Ang kanyang mukha ay patay ng una at nakita kong nagliwanag ng larawang Diyos. Ang nanauling buhay ay lumapit sa akin, binihisan ako, tinagnan ako sa mga kamay at ipinagsama ako sa kanyang bahay. Ang kanyang asawa ay nasa sa pintuan ng dampa at nangusap: ang babaing yaon ay lalong kakila-kilabot kaysa lalaki; ang anyo ng kamatayan ay nabubuka sa kanyang bibig, ang anyong nakamamatay ng kanyang mga salita ay umiinis sa akin, at ako'y nanlupaypay; inibig niyang mahandusay na muli ako sa ginaw, sa hirap, sa kamatayan, at aking napag-unawa na siya man ay mamamatay rin sa pagtataboy sa akin. Agad pinagsalitaan siya ng kanyang asawa ng tungkol sa Diyos. Pagdaka'y nagbago ang babae; hinainan ako ng pagkain at sapagka't ako'y tinitignan niya ay tinitigan ko siya: ang patay ay muling nabuhay, at nakilala ko ang Diyos sa kanyang mukha. At aking naalala ang salita ng Diyos: *Iyong malalaman ang sumasatao*. Napagtalastas ko sa ganito na sumasa mga tao ang pag-ibig. Naginhawahan ako sa pagkahayag ng isa sa mga salita ng Diyos, at una kong ikinangiti; nguni't hindi ko napag-alamang lubos sa isang sandali, hindi ku pa napag-uunawa *ang hindi ipinabatid sa tao ni ang bumubuhay sa tao*.

Páhiná 44

Páhiná 45

Natira akong isang taon sa inyo; ang barini ay naparito na nagpasadya ng mga bota, mga botang dapat magluwat ng isang taon na hindi man lamang mahihiwid o masisira man. Tinignang ko siya at nakita ko sa kanyang siping ang isa sa aking mga kasama, ang anghel ng kamatayan; ako lamang ang nakakita; siya'y aking nakilala at aking napag-unawa na bago lumubog ang araw ay mahihwalay ang barini sa kanyang kaluluwa at inisip kong:

Ang tao ay nagtitipon ng sa isang taon; nguni't di niya nalalamang siya'y mamamatay sa paglubog ng araw.

At aking naalaala ang ikalawang salita ng Diyos: *Iyong malalaman ang hindi ipinabatid sa tao*.

Ang *sumasatao ay nalalaman ko na*. Nalaman ko nuon ang *hindi ipinabatid sa tao*. Hindi ipinabatid sa kanya ang pagkukulang sa kanyang katawang ikinangiti ko.

Nguni't hindi ku pa batid, at hindi ku pa nauunawa *ang bumubuhay sa mga tao*. Nabuhay ako sa paghihintay ng pahayag ng Maykapal, ng huling salita ng Diyos. Sa ikaanim na taon ay naparito ang babae na may kasamang dalawang batang kambal, aking nangakilala at napuna kong sila'y nabuhay. Ng magkagayo'y aking naalamang lahat at inisip ko.

Páhiná 46

Namamanhik ang ina, dahil sa kanyang mga anak at aking dininig ang ina; pinaniwalaan ko, na ang mga ulilang iyan ay natatalaga sa kamatayan at naito, na sila'y pinakain at kinupkop ng isang babae, ng isang di kilala.

At ng ang babaing iyan ay mapaiyak sa kabutihan, ng kanyang minahal at kinahabagan, ay nakita ko sa kanya ang larawan ng Diyos at aking napag-unawa *ang bumubuhay sa tao*. Aking napag-unawa na naipahayag sa aking ng Diyos ang huling salita at iginawad sa akin ang kapatawaran at siyang ikatlo kong pagkangiti.

XII

At ang anghel ay naghubad ng kanyang pagkalupa at nagbihis ng liwanag; ang mga mata ng tao ay nangasilaw sa liwanag na yaon. Naglakas ng kanyang tinig na parang galing sa langit at nagsabing; *At aking naunawa, na ang tao ay hindi nabubuhay sa kanyang mga sariling kailangan, kundi nabubuhay sa pag-ibig*.

Páhiná 47

Hindi alam ng ina ang bubuhay sa kanyang mga anak; hindi alam ng barini ang kailangan; hindi alam ng sinumang tao na kung buhay sa gabi, ay mangangailangan ng bota o kung patay ay sandalyas.

Ako'y nabuhay sa pagkatao, hindi sapagka't kinandili ko ang sarili, kundi sapagka't inibig ng isang naglalakad at ng asawa niyaon; nangahabag sa akin at ako'y inibig. Nangabuhay ang mga ulila sapagka't nagkaroon ng isang babae na nagtaglay sa kalooban ng maningas na pag-ibig. Nabubuhay ang mga tao, hindi sapagka't kinandili nila ang sarili, kundi sapagka't ang pag-ibig ay kumandili sa kalooban ng mga tao.

Alam ko kapagkaraka, na pinagkalooban ng Diyos ang mga tao ng buhay at inibig niyang sila'y

mangabuhay: ngayo'y napag-unawa ko na ayaw ang Diyos, na ang tao ay mabuhay na mag-isa, at dahil dito ay inilihim niya sa isa't isa ang kailangan. Ibig niya na ang bawa't isa ay mabuhay sa ikagagaling ng mga iba at dahil dito ay inihahayag niya sa isa't isa ng paminsan ang makabuluhan sa sarili at pati ng sa iba.

Napag-unawa ko nga na ang mga tao na may paniwalang nabubuhay sa sariling sikap, ay hindi nga nabubuhay kundi sa ngalang pag-ibig. Ang nabubuhay sa pag-ibig ay nabubuhay sa Diyos at ang Diyos ay nananahan sa kanya, dahil sa ang Diyos ay pag-ibig.

At ang anghel ay umawit ng pagpupuri sa Panginoon; umuga ang bahay sa kanyang tinig, nabuksan ang bubungan at isang haliging apoy, ay napailanlang sa kalawakan.

—Si Semel, ang asawa at ang kanyang mga anak ay paraparang nagsiluhod sa lupa. Ang Anghel ay nagbukadkad ng kanyang malalaking pakpak at umilanlang sa langit.

Ng pagsaulan ng malay-tao si Semel ay namasdan niyang ang bahay ay gaya rin ng dati na walang linalaman liban sa kanya at sa mga dating nangaroon.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SA ANO NABUBUHAY ANG TAO ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing

Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.